
TRADIȚIE ȘI CONTINUITATE LA ROMANII DIN SIGHIȘOARA. OBICEIUL STRĂJERILOR (ȘPALERII) ÎN CARTIERUL CORNEȘTI

Adriana Antihi

Sub aspect etnografic, prin tradiție înțelegem toate elementele de cultură populară care se transmit din generație în generație și sunt statornicite prin obiceiuri și uzanțe.

Tradiția este indispensabilă în societate. Ea îndeplinește rolul de forță binefăcătoare, cu condiția de a nu fi frână în calea inovației, a produsului social-cultural și științific¹.

Interesul oamenilor s-a îndreptat tot mai insistent, mai ales în anii din urmă, spre obiceiurile folclorice. Obiceiurile sunt fără indoială pentru cei ce privesc din afară pitorești, spectaculoase, dar dincolo de aceasta ele descifrează înțelesuri profunde asupra relațiilor interumane². Aceasta pentru că în viața noastră tradițională a existat o rânduială fără de care societatea din această parte a Transilvaniei, în cazul nostru Sighișoara, nu ar fi rezistat până acum. Din acest punct de vedere obiceiurile exprimă viața socială a comunității umane, diversele aspecte ale rânduiei ei. Obiceiurile în totalitatea lor, cele pe care folcloriștii le-au numit „calendaristice”, sau „de peste an”, formează un sistem corelat cu viața omului, cu viața comunităților mai mici sau mai mari, locale sau regionale³.

Prezentare cartierului Cornești-Sighișoara. Repere geografico-istorice

Orașul Sighișoara (atestat 1298), se întinde pe un teren accidentat, având forma unei mari căldări, înclinate spre nord și înconjurată din toate părțile de dealuri împădurite care ating 500-600 metri.

Privind orașul din diferite părți se deschid trei aspecte caracteristice- cel din sud-est, cel din nord-est și cel din nord-vest- aspect ce dorim să-l prezentăm în materialul de față.

Rețeaua stradală și textura parcelară a cartierului de la vest de cetate sunt neunitare. În general se păstrează o textură mai veche, neregulată, peste care s-a suprapus cea modernă cu limite perfect rectilinii. Este vorba de drumul spre Târgu-Mureș ce înglobează satul românesc Cornești azi cartier al Sighișoarei.

În mijlocul acestuia există o stradă dispusă regulat, flancată de curți mici, deci relativ nouă, iar în jurul șirurilor respective există o serie de proprietăți poate mai vechi dispuse neregulat. Din descrierile mai vechi putem deduce, că în evul mediu acest cartier era mult mai mare⁴.

1 Vulcănescu, Romulus, *Etnografia știința culturii populare*, Ed. Științifică, București, 1966. p. 92

2 Pop Mihai, *Obiceiuri tradiționale românești*, Ed. Univers, București, 1999, p. 9.

3 *Ibidem*, p.9

4 ***, *Atlas istoric al orașelor din România*, Sighișoara, Ed. Enciclopedică, București, 2000, pl. V.

În „**Monografia Bisericii Ortodoxe Românești din Sighișoara**” din 1956, preotul Aurel Stoicoviciu, face o descriere a cartierului din Cornești „era un loc mărginaș, afară de măieriştile sașilor spre apus de cetate, loc pustiu, păduri de corn. Între Cornești și măieriştile sașilor (între Biserica din Cornești și Spitalul Municipal de azi) curgea un pârâu numit Pârâu de Piatră ce venea din deal și se vărsa în Târnava Mare⁵”

Primăvara, când sezonul era ploios, acest loc se transformă într-un veritabil lac; în mod sigur numele de Cornești provine de la pădurile de corn. La 1862 valea Șaeșului ce trecea prin centru actual al orașului de jos Sighișoara este scoasă din oraș în zona Cornești și cu această ocazie se captează și acest pârâu.

În perioada 1795-1919, după cum precizează profesorul Tului Racotă, românii din Sighișoara locuiau în cătune ce aparțin astăzi de orașul Sighișoara: Angofa, Aurel Vlaicu, Dealul Viilor, Venchi, Roră, având ca așezare principală cartierul Cornești = Maierii (Foto 1). Până la desființarea iobăgiei românii de aici purtau numele de *maieri*, adică: oamenii ce lucrau măieriştile, plugari, păstori, stupinari ai domnilor de la oraș⁶.

De asemenea și protopopul Zaharie Boiu menționează în însemnările sale existența a 50-60 de familii de români în Sighișoara de pe la mijlocul veacului al XVIII; aceștia și-au făcut biserică într-o șură veche și părăsită de maierii Sighișoarei.

Preotul Ștefan Bălaș (?-1817) originar din Săcelele Brașovului este hirotonisit ca preot ortodox în anul 1775 pentru românii din cătunele orașului, deci și din cartierul Cornești. Acest vrednic preot organizează Parohia Ortodoxă Română construind în anul 1780 o clădire cu trei încăperi cu dublă folosință (biserica și casă parohială). El este ctitorul și întemeietorul parohiei și primul protopop ortodox al Sighișoarei.

În secolul al XVIII-lea, mișcarea de emancipare românească desfășurată pe cele două planuri - politic și social - își dovedește importanța și ponderea în Principatul Transilvaniei. Edictul de Toleranță Iosefin (8 noiembrie 1781) permitea pe Pământul Crăiesc reorganizarea pe baze unitare a administrației țării fără a ține seama de „națiunile privilegiate”, asigura pentru români o serie de drepturi refuzate până atunci: accesul la funcțiile publice, liberul exercițiu al religiei ortodoxe, dreptul de intrare în orașe și practicare a meșteșugurilor, posibilitatea dobândirii proprietății imobiliare⁷. Același document permitea oricărei comunități cu peste 100 de familii să-și ridice biserică și școală⁸.

5 Stoicoviciu, Aurel, *Monografia Bisericii Ortodoxe Românești din Sighișoara*, 1956, manuscris la Muzeul de Istorie Sighișoara, p. 9

6 Racotă Tului – „Aspecte ale prenumelor românilor sighișoreni în perioada 1795-1918”, în *Studii de onomastică*, vol III, îngrijit de I. Pătruț, E. Pavel, I. Roșianu, G. Vasiliu, A. Pop, Cluj-Napoca 1982, p. 301-302.

7 Ladislau Gyémant- Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790-1848, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 47

8 Adonis Mihai, Considerații privind începuturile învățământului românesc la Sighișoara, în

Sub autoritatea harnicului preot Ștefan Bălaș se începe construirea bisericii din Cornești cu hramul Intrarea Maicii Domnului în Biserică. (Foto 2). Acest demers s-a făcut în mai multe etape; în 1788 s-a terminat corpul bisericii, în aprilie 1789 s-a construit pristolul, în 1797 s-a terminat turnul bisericii. În anul 1808 s-a cioplit inscripția în limba slavonă de la intrarea în biserică, care glăsuiește astfel; **„Întărire a celor ce nădăjduiesc în Tine, întărește Doamne Biserica Ta, care ai câștigat cu scump sângele Tău ”.** (Foto 3).

Iconostasul bisericii a fost construit și pictat în 1818 de pictorul Ioan Pop, zugrav din Brașov. Azi acest iconostas a fost înlocuit cu un altul realizat de pictorul Huțanu Dumitru în anul 1998, cu prilejul sărbătoririi a 200 de ani de existență a bisericii. Din vechiul iconostas, sub grija Parintelui Protopop Ovidiu Dan, s-au restaurat la Tg-Mureș, ușile împărătești și icoana Maicii Domnului Împărățiță. Din păcate ctitorul acestei biserici, preotul Ștefan Bălaș, nu a ajuns să vadă sfințirea ei, săvârșită la 28 mai 1822 de către Episcopul Vasile Moga, deoarece a murit în 1817 fiind înmormântat în partea dreaptă, lângă altar.

Biserica este situată la intrarea în oraș dinspre Târgu- Mureș, în cartierul Cornești și atât ea, cât și Biserica Ortodoxă din Daneș sunt considerate primele lăcașuri creștine românești din piatră în zona Târnavei Mari.

Am zăbovit mai mult cu descrierea acestui important lăcaș religios românesc, astăzi monument istoric, pentru că acesta a avut un rol deosebit în viața spirituală a comunității românești din cartierul sighișorean.

Tradiția „șpalerilor” din Cornești

Chiar referitor la tema acestui articol trebuie menționat meritul bisericii și al preoților, care preluând acest obicei strămoșesc- al străjerilor- l-au perpetuat. Desigur că participarea tinerilor la străjuirea mormântului lui Hristos în Sfânta Sărbătoare a Paștelui, atât a celor din cartierul Cornești cât și din alte cartiere sighișorene (Aurel Vlaicu, Angofa, Ana Ipătescu, Venchi, Rora) era o mândrie și o bucurie deosebită. Comemorarea unui eveniment desfășurat cu mult timp în urmă sub formă rituală caracterizează marile religii ale lumii, apărând în marile momente festive.

Creștinismul începe odată cu seria de evenimente care au ca punct central crucificarea⁹. Sărbătorile religioase sunt direct legate de principalele evenimente din viața lui Iisus Hristos- nașterea, pătimirea și moartea. Obiceiul străjerilor, șpalerilor (de la termenul militar german *spaler-stehen*= a sta de o parte și de alta a drumului) este legat de festivitățile pascale.

Cumidava, tom XXVII, Brașov, 2004, p. 171

9 Stănculescu, Irina- „Rolul miturilor și al ritualurilor” în *Revista de etnografie și folclor*, în tomul 44, nr. 2-3, București, 1999

Acest eveniment este reiterat în fiecare an începând cu Vinerea Mare, după cum aflăm din relatările preotului Aurel Stoicoviciu: „Icoana Însmormântării era păzită de 11 sau 13 străjeri îmbrăcați cu zeche românească cu clinuri, cu căciulă împodobită cu brad, sulită și cu o diagonală din tricolor. Chiar în timpul ungerilor, straja Icoanei Însmormântării se făcea toată noaptea până sâmbăta dimineața la ora 4 când se făcea însmormântarea. Pe urmă tot în acest costum luau parte la Sfânta Liturghie”¹⁰.

Corpul de gardă al străjerilor în număr de 13 este format dintr-un comandant, numit vătaf sau căprar, 10 sulitași și 2 stegari. În rândul străjerilor erau aleși cei mai frumoși feciori de 17-18 ani, înainte de a intra în armată, cinstiți și de neam. Nu se admiteau cei băutori sau feciorii care nu făceau cinste societății. Deci, erau aleși numai acei tineri ce aveau un comportament moral și social deosebit. Din păcate astăzi nu se mai respectă aceste rigori cu atâta strictețe.

Acești străjeri au fost și sunt îmbrăcați cu zeche lungă, cioareci și cizme, pe cap au căciulă neagră de oaie țurcană cu crenguță de brad- simbolul crucii, pe piept au vrâstă în trei culori. Această vrâstă era dăruită de fete feciorilor. Din informațiile culese am aflat că existau croitorese specializate care confecționau aceste vrâste la comandă. În afară de această vrâstă pe piept se poartă astăzi de către toți străjerii o panglică lată de culoare roșie; ca însemn al funcției sale ceremoniale, căprarul poartă două asemenea panglici. De remarcat este și faptul că la însmormântare, în Vinerea Mare, străjerii purtau la gât o eșarfă neagră, iar duminica la slujba de Înviere aceasta era de culoare maro.

Începând cu Duminica Floriilor străjerii se adună la casa vătafului și fac repetiții pentru sărbătorile pascale. În Vinerea Mare, când se scoate Epitaful, și se așează pe un catafalc, își intră în rol garda pretoriană a romanilor, *străjerii*, care au misiunea de a păzi mormântul. Credincioșii se perindă și se închină în fața Epitafului. Deoarece acest eveniment se petrece în biserică și pentru că ei sunt garda militară nu au comenzi verbale. Schimbul gărzii se face prin mimică, gestică și bătai ritmice din călcâie ale vătafului. Aceste bătai ritmice anunță schimbarea gărzii din jurul mormântului, din sfert în sfert de oră. Căprarul inspectează pe cei ce stau de strajă și, după caz, le șterge sudoarea, ei neavând voie să facă nici o mișcare.

Tot în Vinerea Mare, la biserica din Cornești prohodul este cântat de toți credincioșii care participă la slujbă. Apoi preotul tămâiază pânza cu punerea în mormânt, după care aceasta este scoasă afară și întregul grup înconjoară biserica. Procesiunea are o măreție aparte prin participarea unui număr mare de credincioși; praporii sunt purtați în frunte, fiind urmați de două steaguri tricolore purtate de doi străjeri, iar epitaful este flancat de străjerii sulitași. Biserica este înconjurată o singură dată în seara din Vinerea Mare. Limba clopotului mare din turnul bisericii este legată și nu se dezleagă decât în noaptea Învierii.

10 Stoicoviciu, Aurel, *op.cit.*, p. 12

Tradiția spune că dacă din întâmplare s-ar uita acest lucru, acel clopot se va fisura la prima bătaie nemaivorbind de păcatul ce cade asupra celui ce face un astfel de sacrilegiu.

La bisericile din Sighișoara slujba Învierii începe la ora 12 din noaptea de sâmbăta spre duminică. Străjerii participă la aceasta fiind postați de o parte și de alta a pronaosului. Același ritual bine regizat cu întoarceri (ronduri) și schimburi de gardă continuă în diferite momente ale slujbei. Se cântă Priceasna și Troparul Învierii. După slujbă străjerii se adună la casa epitropului, unde sunt invitați la masă, iar seara, în locul stabilit dinainte, participă la un bal.

Mărturie a participării acestor tineri ca străjeri ne stau fotografiile din diferite perioade pe care le-a găsit la bătrânii din Cornești. (Foto 4, 5, 6, 7, 8, 9). Aceștia ne-au descris obiceiul *străjerilor* cu emoție dar și cu mândrie. Pe străjeri îi găsim și în satele și comunele din jurul Sighișoarei, cum ar fi: Daneș, Boiu, Țopa, Mihai Viteazul, și altele. Am convingerea că în mai toate satele din zona Târnavelor a existat acest obicei. Cu timpul, după exodul populației de la sat la oraș, în majoritatea satelor acest obicei s-a pierdut mai ales datorită plecării tinerilor din sat.

De la preotul Vasile Muntean din satul Archita am aflat despre un alt obicei legat de sărbătorile pascale. Și acest obicei dezvoltă o secvență din viața Mântuitorului: în Joia Mare, după ce la biserică se termină slujba de seară (Deniile), 12 feciori îmbrăcați în costum românesc și cu zeche se adună la familia care în acel an dă pâinea și vinul pentru Paști. Aici are loc o cină de post rememorând Cina cea de Taină.

Remarcăm că Biserica este prezentă în rosturile ei sfinte, păstrătoare a adevărului de credință ce deschide și mijlocește calea spre mântuire. Dar pe lângă aceste funcții, cum spune profesorul Ioan Covrig Nonea în „Monografia județului Târnava Mare”: „Biserica pentru săteanul târnăvean își asumă și altele, de caracter lumesec, cu efecte lucrătoare în istorie și în viața omenească cotidiană”.

Prin păstrarea și transmiterea din generație în generație obiceiului străjerilor, Biserica a fost și rămâne un factor de coeziune și afirmare națională.

Mulțumesc pe această cale pentru informațiile valoroase și fotografii, domnului Nicolae Suci din Cornești (născut 1919- decedat în 2011), fost străjer, și cel care a coordonat mult timp activitatea tinerilor până în anul 2008, pentru păstrarea acestui frumos obicei. (Foto 10).

Foto1

Foto2

Foto3

Foto4-1938

Foto5-1939

Foto6-1947

Foto7-1981

Foto8-1985

Foto9-1996

Foto10-Nicolae Suciu

**SITTE UND KONTINUITÄT BEI DEN RUMÄNEN AUS SIGHIȘOARA. GEBRAUCH DER
WÄCHTER IN DEM BEZIRK CORNEȘTI AUS SIGHIȘOARA**
Zusammenfassung

Die Rumänische Orthodoxe Kirche aus dem rumänischen schässburger Viertel Cornești stammt aus dem Jahre 1798, bekannt als die rumänische orthodoxe Kirche, gebaut aus Stein, im Kokeltal (Podișul Târnavelor).

In der rumänischen schässburger Gesellschaft, gibt es einen besonderen Brauch, der immerwährend weitergeführt wurde, und zwar der „Străjeri“, Brauch der mit den Ostern in Verbindung steht. Die „Străjeri“- 13 Personen, mit einem Anführer der „Caprar“ oder „Vataf“ genannt wurde, eine Art Hauptmann- wachen über dem „Epitaf“ (eine Leinwand die das Begräbnis des Jesus Christus darstellt), angefangen mit dem Karfreitag bis zu dem Gottesdienst am Ostersonntag. Dieser Brauch erinnert an der römischen Garde die das Grab des Erlösers bewacht hat. In der Bewahrung dieses Brauches hat die Rumänisch Orthodoxe Kirche eine wesentliche Rolle gespielt.

Die „Strajeri” –Bewacher- sind die schönsten, tauglichsten männliche unverheirateten Jungendlichen, 17-18 Jahre alt, gewählt aus der schässburger rumänischen Gesellschaft.

Nicht nur in der schässburger rumänischen Gesellschaft ist dieser Brauch daheim sondern auch in der schässburger Umbegebung- Dörfer wie Danes, Boiu, Topa, Mihai Viteazul und andere- findet man diesen Brauch unverändert oder mit geringen Abweichungen, je nach Ortschaft wieder. Dieser trägt zu einer wesentlichen Bedeutung der rumänischen Gemeinden in der Nähe Schässburgs, in der gesamten Entwicklung und Kontinuität der rumänischen Gesellschaft im Kokeltal (Podișul Târnavelor) bei.

Cuvinte cheie: Biserica din Cornești, străjer, obicei, spaler, Sighișoara

